— Добрий день! — це хрипкувате вітання чую щодня, повернувшись додому.

— Добрий день, добрий день! — відповідаю якомога чіткіше.

— Ігор! — долинає радісне в коридор.

— Це не Ігор, це Олесь, — кажу, перевзуваючись у пантофлі.

— Лесю, вітаю вас, Лесю! — але це вимовляється хоч і голосно, проте; сухо, неначе вітання господаря, до якого прийшли небажані гості.

На телевізорі, столі й підвіконні легкий шар пилу. Навіяло знадвору: вікно прочинене ще з ранку. Папуга розгорнув крила, тріпотить ними, ніби збирається летіти. Ангельські крила. Всі відтінки зеленого й синього. Я певен, богомази, малюючи ангелів, примальовували їм саме папужачі крила.

— Рая! Ігор!

— Немає, Коко, ні Раї, ні Ігоря. Рая на гастролях, Ігор у лікарні… Скучив, лишень? Зажди, зараз випущу.

Папуга діловито вилазить з клітки, чіпляючись дзьобом за дроти. Вже на кухні я чую, як він пе-ревальцем, постукуючи кігтиками, дріботить до мене. Почувши шкварчання яєшні, зупиняється, сторожко веде оком. "Гех!" Різко кричить. Уже третій день, як він ухопив на язик оте "гех!" Перехожі зупиняються, почувши ті хрипкі звуки. Мабуть, так він висловлює неспокій. Мені також тривожно. Уже тиждень як Ігор у лікарні. Поліпи. Операція нескладна. Тільки боязно за серце.

— Ігор! — Кока оглядає всі закутки на кухні і, поквоктавши, іде в кімнату. І так до самого смеркання, аж поки не посаджу його в клітку, нишпоритиме по квартирі, гукаючи Ігоря, та бур-мочучи своє "Кокоч-ко-чко..."

Папуга до Ігоря просто липне. Ігор іде на кухню — птах слідом, Ігор — у ванну, птах, по-тупцювавши, просовує голову в щілину між одвірком і дверима... "Коко, ти чого підглядаєш?" — верещить Ігор. "Ко-кочко-чко..." — відповідає птах. Так він говорить, коли чимось заклопотаний.

Поки я вечеряв, Кока обійшов обидві кімнати, коридор, покрутився біля ванни і зараз, зважаючи на його збуджений вигляд, почне своє "Гех, гех!" Так і е. Та й горлає ж!

— Коко, припини, бо зажену в клітку!

Мого голосу зовсім не чути за тим криком.

Я набираю в жменю води і хлюпаю на папугу. Він замовкає, перелякано озирається, не може втямити, звідки на нього впало те лихо.

Я напівлежу в кріслі перед телевізором. З голови не виходить Ігор. Сьогодні йому видалили таки поліпи й аденоїди. Син втрачав свідомість. Потім жар, температура — сорок. Лікарі стривожені, особливо кардіолог. Розпитував про вузлувату пляму на лікті лівої руки — наслідок опіку, який підточив серце...

У коридорі телефон. Щосекунди він ладен забити на сполох. Якщо Ігореві погіршає, мені одразу зателефонує медсестра.

До звичного вуличного гамору раптом долучилися дитячі голоси. Кока, що весь вечір сидить сумирно у мене над головою, на спинці крісла, захвилювався. "Ігор!" — голосно кричить. Птах відгукується на

дитячі голоси, ніби то голоси його крилатих родичів. Коли до Ігоря приходять друзі і вчиняють калабалик, папуга неначе перетворюється на хлопчика: бігає за ними, пурхає, викрикує їхні імена і в тому щебетанні не більше логічного зв'язку ніж у суперечках Ігорових друзів. У такі хвилини здається, що у птаха стільки ж дитячого, як і в дітей пташиного. Зараз Кока нервово топчеться на бильці крісла, цмокаючи, гейкаючи, і знову волає:

— Валерка! Валерка!

…Я прокинувся від тиші. Екран телевізора мигтить, і в темряві здається діркою в стіні. Вже далеко за північ. І враз думка про телефон шпигонула в серце. Я ж міг не почути дзвінка. Вилітаю з крісла, і по миті вже набираю номер Ігоревого відділення. Кока все ще сидить на бильці крісла, втягнувши голову і нагиндичившись: спить перед мерехтливим екраном.

— Ало… — чую стомлений голос. Виявляється, це та сама медсестра, яку я просив телефонувати.

— Ви дзвонили мені? — питаю.

— Ні, не дзвонила. Йому не погіршало. Температура все та ж — тридцять дев'ять і п'ять. Марить. Весь час вас кличе, і якогось Коку.

— Може, мені приїхати?

— Не слід. Краще подзвонюйте. І то не дуже часто. Це відділення для важкохворих.

Я вимикаю телевізор. Кімната наповнюється каламутним світлом вуличного ліхтаря. Папуга в тому світлі схожий на сову. Щоб не наполохати птаха, я лягаю на диван. Мені здається, що я на дні

акваріума з іржавою водою. Стеля інколи ряботить, а інколи на неї набігає тінь — то вітер хитає верхівку клена і гілки заступають ліхтар.

Раптом поверхня захвилювалась. Я вже не в акваріумі, а в кімнаті. У вікно вдарило двома потужними струменями світла. Папуга сонливо глипає, не розуміючи що сталось, а потім починає щубрати дзьобом під крилом. Він завжди, прокидаючись, починає чухатись і потягатись. По кількох секундах світло фар зникає. Знову акваріум. Я відчуваю, що ті кілька митей яскравим світлом відігнали від мене сумні передчуття, а зараз ці передчуття знову зароїлися в узголів'ї, вони майже матеріалізуються, тиснуть з усіх боків… А, власне, людське житло — чим не акваріум? Справа в середовищі: у риб — вода, у людей — повітря, і в обмеженості: у риб — прозоре скло, у людини — умовності, яких, так само, як і скла, не видно, і об які людина часто набиває собі лоба. Я підсвідоме почав обмацувати голову, шукаючи ґулю, та раптом посміхнувся: "Таких ґуль, як я собі набив, рукою не намацаєш…" Психологічна несумісність — надзвичайно зручний мотив для розлучення. Коротко і ясно. Правда, для Ігоревого розуміння ця формула заскладна. Тато з мамою не сварились, не бились, а вкупі жити не забажали.

Слід поспати або хоч покуняти і я намагаюся ні про що не думати. Проте не думати, виявляється, значно важче ніж думати. Думки, чим старанніше їх відганяєш, тим упертіше лізуть у голову… В житті, як і в природі, не завжди над головою блакить. Інколи сваволять і грози, й суховії. Та саме завдяки негоді синішим потім видається небо, прив'ялі почуття свіжішають, як дерева після зливи. Лихо тому, хто не забуває зла, тоді зле перестає відтіняти добре, стає отрутою, якої людині не легко позбутися. Так пари ртуті, потрапивши в організм, уже не виводяться з нього. Людина, отруєна злом, стає сама носієм зла… Мабуть, у роздумах я далеко зайшов. Навряд чи моя колишня дружина є носієм зла. Вона лагідна й добра, але рік тому перед розлученням, виплеснула стільки дрібних докорів, що я дивувався її пам'яті, ніби все, що було в нас протягом десяти років, старанно занотовувалось.

Гудить ліфт. А чи не випити мені чогось? Пити зовсім не хочеться, проте думка вже є і я підвод-жусь. Клацання вимикача на кухні, як пістолетний постріл. Аж здригаюся. Повагавшись, що пити, каву чи чай, вибираю чай. Після кави думки вихорить, нерви напружені, а чай тонізує.

У травні Рая прийшла до мене на шахту. Моя зміна щойно піднялася на поверхню.

— Я на хвилинку, — сказала, привітавшись. — Ти ж знаєш, театр збирається на гастролі. На все літо. Зможеш приглянути за Ігорем?

Приглянути — це на три місяці оселитися в її квартирі і бути з сином.

— Зможу.

— Я впізнала тебе лише по постаті. Як ви тільки відмиваєтесь?

— Та даємо собі раду.

У кухню налетіло зелених комах, вони мерехтять навколо лампочки. Вимикаю світло і дивлюся в ніч. Ігор теж любить дивитися в темне вікно і цікавлять його не зорі, а кажани. Він може годинами чигати на здобич, вивісивши на підвіконні білу ганчірку — хтось йому сказав, що кажани кидаються на біле. А одного разу, повернувшись увечорі з роботи, я не застав його вдома. Він з'явився після одинадцятої з луком через плече і цератовим мішечком у руці… Виявляється, вони з Середою, десь аж у лісосмузі, полювали на кажанів. Того вечора весь наш дев'ятиповерховий будинок нагадував вулик — пропали ж діти. В мені боролися тоді два бажання: відшмагати й приголубити, і оскільки обидва були емоційно однакові, а Ігор стояв замурзаний і розчарований невдалим полюванням, я його не відлушмачив. Потім, вечеряючи, він захоплено розповідав, як багато кажанів літає над лісосмугою, і що хоч одного, а вцілив би, коли б йому більше стріл… Кажани для нього

таємниця. Вони з'являються в сутінках, приносячи на крилах супокій літньої ночі. їх не можна розгледіти, вони нагадують рухливі згустки темряви, вони — душа ночі.

Мене розбудило дзеленчання. Не розплющуючи очей, простягаю руку щоб натиснути на кнопку будильника, але рука зависає в повітрі — стільця, на якому він завжди стоїть, немає. Це ж телефон!

Сон умить випаровується. Я хапаю трубку. Голос медсестри.

— Так, це я. Що з ним?! — майже кричу.

— Спить. Марити перестав. Перед тим як заснути, поривався встати щоб подзвонити вам. Але я дала йому слово, що подзвоню сама.

— Температура… Яка в нього температура?

— Тридцять дев'ять. Приїдьте години через дві. Гадаю, він до того прокинеться.

Я дякую медсестрі. Годинник показує п'ять. Уже розвиднілось. За вікном у верховітті співає коноплянка. Тюї-тюї-тюї — чітко лунає дрімотною вулицею. "Це добре, що Ігор спить, — намагаюся себе заспокоїти. — Отже криза минула". Тільки зараз помітив, що папуги в кімнаті немає. Мабуть, пішов снідати. Та ні, його квоктання доноситься з Ігоревої кімнати. Він заклопотано походжає біля ліжка, схиливши набік голову, так, що одне око дивиться в стелю, а друге в підлогу.

— Кокочко-чко… Ігорок, — нарешті він змахує крилами і сідає на бильце. Але ліжко пусте і папуга горлає: — Гех-гех-гех! — аж моторошно.

— Коко, припини — людей побудиш! — я замахав на нього руками, і папуга змовк.

Він легко пересідає з бильця на жердину, яку йому підставив, і я відношу його в клітку. Після чого прочиняю двері на балкон, а сам іду в ванну. Пружні струмені прохолодного душу вибивають з тіла рештки тривожного сну, я відчуваю навіть голод.

Папуга, почувши шум води, починає "говорити".

— Ігор, Валерка, баба Ніна, хочу моркви, кукуріку! — він завжди реагує на плюскіт води, щось у нього пов'язане з тим плюскотом. — Вітаю вас! Вітаю вас! Баба Ігор! — а це вже елемент творчості. Ігор почувши, як він викрикує оте "баба Ігор", заходиться від сміху.

...У палаті Ігор і хлопчина-підліток. Хлопчина спить, а Ігор лежить важко дихає. Його очі зараз невиразного кольору. Він змучено посміхнувся, спробував звестись на лікті, але я його стримав:

— Лежи, лежи, — я нахилився і торкнувся губами чола, — гаряче.

— Ну, що — є температура? — запитав Ігор. Він знає, що я на дотик майже точно визначаю температуру.

— Є,— кажу коротко.

— Я тебе спочатку не впізнав. Думав, лікар. Ти в білому, як лікар.

Мовчки дивлюся в Ігореве личко і мені щось боляче стискає горло. Як він змарнів! Попеляста чупринка прилипла до скроні.

— Мені цієї ночі снилися кажани, — його очі синішають, з них неначе сходить полуда. — Я на-ловив їх повен лантух. А потім на мене напала їхня мама-кажаниха. Вона звалила мене і боляче тисла на груди. Вона дуже важка.

— Ти ж вирвався від неї? — намагаюся по-своєму витлумачити сон.

— Ні, врятував Кока. Він налетів на кажаниху, і вона втекла.

Папуга його вірний охоронець. Колись мама за якусь провину шмагонула Ігоря паском. Птах, що на той час блукав по кімнаті, шулікою кинувся на неї і вп'явся в потилицю. В неї й зараз рубець від дзьоба. Навіть сварити Ігоря не дозволяє. Він, коли не в клітці, дзьобає за пантофлю Ігоревого кривдника; і покрикує, точнісінько як мама, тільки слів не розбереш, крім останнього "га?" Мама сварить у запитальній формі: "Чи я тобі не казала робити уроки, га?" Інколи Ігор, аби побавитись, плигає мені на шию і тоді папуга, як за командою, теж нападає на мене, але я в таких випадках завжди на чатах і відбиваюся від нього рушником або газетою.

Помічаю, що Ігор хоче про щось попрохати.

— Привези Коку, — говорить він. У словах стільки надії, що я не зважуюсь відмовити одразу.

— Поговорю з лікарем, — кажу.

— А коли лікар дозволить, привезеш?

— Привезу.

— А як ти гадаєш, він дозволить?

— Не знаю.

Якийсь час ми мовчимо. По Ігоревому личку видно, що він про щось думає. Потім озивається:

— Лікар може не дозволити.

— Чому? — питаю.

— Бо в них на Коку немає халата, — він говорить серйозно і це мене трохи розвеселяє.

— Напевне, що немає,— говорю я.

— А ти поший. Ти ж умієш шити. Пілотку ж бо мені пошив.

— Пілотку пошити простіше ніж халата на папугу.

— Ну спробуй. Мені так хочеться, щоб Кока був зі мною… — В нього на очах сльози.

— Гаразд, — кажу. — Я поговорю з лікарем. Гадаю, він не відмовить.

Від вранішнього проміння ширма на вікні нагадує розпечену фольгу, зайчик, що прослизнув між нею і стіною, затанцював на обличчі Ігоревого сусіди і той, постогнавши, розклепив очі. Він дивиться на мене і в його очах тане сон.

— Там космонавти, — каже Ігор, показуючи собі на ноги.

Я не розумію в чім річ і ще раз торкаюся губами його чола, скоріше щоб пересвідчитись чи він не марить. Але Ігор, не відриваючись дивиться собі на ноги і я, перевівши погляд, бачу на коричневій ковдрі двох білих космонавтів, а над ними землю з супутниками й ракетами на орбіті. Ковдра пухка і малюнок на ній гарний. — Як живі,— кажу я.

…Лікар колупається сірником в короткому бурштиновому мундштукові. Він поглядає на мене оцінююче, немов хоче зрозуміти, чи

можна мені вірити. Поглядає на мене, я — на нього. Цей невисокий літній чоловік добре грає свою роль. Добре, бо не видно гри. Мабуть, він колись усвідомив, що лікареві краще грати самого себе, і зараз, я певен, він грає самого себе — стриманого чоловіка з м'яким поглядом карих очей. Лікар закотив полу халата, витяг з кишені піджака пачку "Прими". В нього жовті прокурені зуби, вони постукують об мундштук, коли він припалює. Нарешті говорить:

— Де його мати?

— На гастролях. Вона артистка.

Лікар знову мовчить. Він немов опрацьовує ту інформацію, яку я йому дав. Вогонь уже зжер дві третини його цигарки і раптом я бачу, що він дивиться на мене співчутливо, в погляді теплота.

— У хлопчика слабеньке серце. Для нього шкідливі як негативні, так і сильні позитивні емоції. Зараз важливо створити такі умови, за яких він почуватиме себе звично... Можете привезти папугу, тільки з клітки не випускайте.

Я розумію, що все попереднє сказане заради останньої фрази, вірніше, є обгрунтуванням дозволу. Лікар вибиває в урну недопалок, і, підібгавши полу халата, ховає в кишеню мундштук. Він дивиться на мене так, що я одразу розумію — йому нічого більше мені сказати.

— Ну, я піду... — кажу.

— Ідіть, — лікар ступив до сходів. — І сподівайтесь на краще.

Восьма ранку. На вулицях гамір і метушня:

"Ікаруси", як велетенські ситі такси, перевальцем котять по дорозі, ледь не торкаючись черевом асфальту. Я вже кілька разів намагаюся

спинити авто, але марно. А хвилини біжать, біжать. Нарешті дванадцятий автобус. Він хоч і повільно їде, проте довезе до самого будинку.

Ось і дім. Навпроти будинку стоїть мотоцикл з люлькою. Я не користувався ним уже дві доби. Клітку з папугою можна поставити в люльку.

На сходи долинають голоси, то розмовляє сам із собою Кока.

Я повертаю в дверях ключ і балаканина припиняється. Натомість чути голосне:

— Добрий день, Лесю!

Папуга радий. Він махає крильцями, погейкує, цмокає язиком, думає, мабуть, що випущу. Клітка кругла з верхом-банею. Я сам її змайстрував із тонкого хромованого дроту і трьох алюмінійових обручів. Вона впритул помістилася в люльку. Птах заклопотаний: навколо дерева, люди, звуки, але дивуватися йому недовго випадає, бо я накидаю на клітку тент. Збоку глянеш, ніби в люльці сидить людина з накинутою на голову зеленою парусиною.

Мотоцикл зашелестів шинами. Обабіч поблискують калюжі. Я намагаюся об'їздити найменші вибої, щоб не налякати птаха. Уже за півквар-тала траса стає рівною, ніби відполірована. Стрілка спідометра наближається до шістдесяти. Перегнавши тролейбус, перестроююсь у третій ряд, та раптом:

— Фюр-р-р!

Здається, до мене. Я помічаю тільки чорно-білий міліцейський жезл. Що ж я накоїв? Авто-інспектор — білявий юнак — підходить повагом. Він, мабуть, думає, що повільна хода надає йому солідності. На плечах

інспектора поблискують три лички. Він віддає честь, виструнчившись, як в армії. Я простягаю посвідчення, навіть не запитавши, що сталось.

— Ви порушили правила обгону, — говорить дзвінким голосом автоінспектор. Я дивлюся на нього запитально.

— Ви не ввімкнули поворота, коли переганяли тролейбус.

Все вірно. Дається взнаки тривожна ніч. Що ж йому відповісти. Я спромігся тільки розвести ру-ками, мовляв, переможений віддає себе в руки переможцеві.

Тим часом, під тентом чується шарудіння, а по миті долинає глухо, неначе з підземелля:

— Ігор! — На папугу подіяв дзвінкий міліціонерів голос. — Валерка! — знову чується з-під тента.

Автоінспектор прикипів поглядом до люльки, він навіть не встиг розкрити посвідчення.

— Хто там у вас? — питає суворо.

— Папуга. — Відкриваю тент, птах, почувши мій голос, кричить:

— Добрий день, Лесю!

Міліціонер нахиляється над кліткою і на його лиці щире здивування.

— Оце так птах! — вивертається в нього. А папуга, опинившись у морі світла і звуків, гасає по клітці, чіпляючись кігтями і дзьобом за дроти, вигукуючи іспанські, вперемішу із українськими, слова, стриже хвостом. Пір'я на сонці аж горить синьо-зеленим полум'ям — не відірвати очей.

— А балака, як людина! — говорить автоінспектор. — Куди ви його везете?

— У лікарню.

Бачу в його очах цікавість і коротко оповідаю про своє лихо. Він слухає, співчутливо киває.

Коли я скінчив, автоінспектор простягнув мені посвідчення — він його так і не розкрив — і ска-зав:

— їдьте обережніше. Коли ви переганяли тролейбус, перестроюючись у третій ряд, позаду нісся "рафик". Шофер ледь устиг пригальмувати, — він якусь мить помовчав, розглядаючи папугу, а потім додав: — Ще цього вам не вистачало.

"Дійсно", — думаю я. Від'їхавши, помічаю в люстерку, що міліціонер дивиться мені вслід.

У палаті без змін. Чути запах бульйону, мабуть, щойно був сніданок. Ігор і його сусіда лежать горілиць, погляди обох спрямовані на двері.

— Не підводься, — спиняю суворим голосом Ігоря. Клітку ставлю поряд з його ліжком.

Папуга насторожено розглядає палату. Його гнітить тиша — він мовчить.

— Кокочко... — кволим голосом говорить Ігор і кладе руку на клітку.

Птах стрепенувся, почувши голос друга.

— Гех! Ігорок! — він розкрилився, ніби для лету. — Ігорок! Рая! — забігав по клітці, шукаючи отвір, і — знову на жердину. — Ігорок! Кукуріку! Хочу моркви!

— Я сяду? — питає Ігор.

— Гаразд, тільки ненадовго, — підкладаю йому під спину подушку і торкаюся губами чола. Тем-пература помітно спала.

Папуга щодалі навіснішає. Зависає на жердині вниз головою і щосили махає крилами. Добре, що я очистив піддон, а то зараз уся палата була б у лушпинні.

— Випусти Коку, — говорить Ігор і, бачачи, що я дивлюся на нього здивовано, благає: — Ну, хоч на хвилинку!

— Лікар наказав з клітки не випускати, — говорю я і відчуваю, що моєму голосу бракує твердості.

— Хоч на одну хвилинку.

Я мовчки піднімаю засувку і папуга вилазить з клітки. Мить — і він уже примостився на бильці ліжка в Ігоря над головою, белькоче щось незрозуміле. Ігор не рухається, а папуга заходився пе-ребирати дзьобом йому волосся, кожну волосину окремо.

— Кокочко, — шепоче Ігор.

— Кокочко, моя хороша птиця, — ніжно говорить папуга маминим голосом. Він злазить по бильцю на один щабель й торкається дзьобом Ігоревого вуха. Син не рухається, на обличчі в нього радісна посмішка. — Кокочко, моя хороша птиця, — знову белькоче папуга і починає легенько покусювати вухо. Своїм дзьобом він легко трощить горіхи й деревину, і я дивлюся на той вилив почуттів із острахом. Не діждавшись

взаємності, птах злазить Ігорю на плече. По обличчю хлопця видно, що від папужачих кігтів йому й лоскотно, і боляче, але він терпить. Кока, сидячи на плечі, заглядає другові в обличчя, треться головою об щоку.

— Ну візьми вже його, візьми — не витримую я.

Ігор обережно знімає папугу з плеча, кладе собі на руки.

— Давай, Коко, шийку почухаю, — каже він. Птах вигинає шию, настовбурчується, і хлопець легенько подряпує вказівним пальцем між пір'ям. Папуга від насолоди аж заплющує очі. Мені спадає на думку, що діти значно ближче до природи ніж ми, дорослі. Вони сприймають її демократично, всерйоз, і природа платить їм довірою. Дорослі ж намагаються переробити природу, пристосувати її до своїх потреб, часто втрачаючи почуття міри. Зараз до Ігоря горнеться барвистий птах, а два роки тому Ігор так же ніжно і дбайливо тримав у руках велику ропуху. На моє здивування він пояснив, що жаба хвора і що їй слід пожити трохи у нас у ванні.

— Що ж у неї болить? — запитав тоді я.

— У неї болить усе тіло. Вихователька перекинула її через паркан.

Жабу вони знайшли на майданчику в дитсадку, а вихователька підчепила її на совок і викинула на вулицю. Ігор підібрав її, ідучи додому.

— Вона ще пошкодує, що викинула нашу жабку.

— Чого це їй шкодувати?

— А ми з Середою щось придумали.

— Що ж ви такого придумали?

— А ми заліземо на дерево, і коли вихователька стане на один кінець дошки-гойдалки, ми зверху скочимо на другий кінець, і вона перелетить через паркан, як наша жабка.

Мені сподобався їхній задум, проте Ігорю я сказав, щоб він викинув із голови дурниці — вихова-тельку слід поважати.

Ігорів сусіда, звісивши худі ноги, сидить на краю ліжка, дивиться на папугу. Його невиразні, як мені спочатку здавалося, очі від цікавості пойнялися живою зеленню. Коли ж він устиг сісти? Я й не чув.

— А оце вже нікуди не годиться, — кажу, підводячись із стільця.

Хлопчина знехотя вкладається в постіль. На вилицюватому обличчі застиг вираз радісного здивування... Позитивні емоції! — я вірю в їхню цілющу дію.

— А скільки років живуть папуги? — раптом питає Ігор.

— Сто п'ятдесят.

По хвилі він знову питає:

— А скільки нашому Коці років?

— Ну, дядько Валя привіз його нам три роки тому. Кока був тоді пташеням. Отже йому десь чотири-п'ять років.

По очах бачу, що Ігор робить якісь підрахунки. Так і є:

— То що ж, я помру, а Кока житиме ще сорок п'ять років? — в його голосі вчувається легке тремтіння.

— Коли добре їстимеш, а не цідитимеш саму юшку, то й ти проживеш сто п'ятдесят років.

Ігореві важко. Його личко вкривається дрібними краплинами поту.

— Досить, Ігор, — він не заперечує, коли я беру в нього папугу і саджаю в клітку. — Тобі треба лежати.

Я роблю це вчасно, бо в дверях з'являється медсестра. Вона дивиться на мене докірливо — по-переджала ж бо, щоб не затримувався. Ігор, розуміючи, що я зараз піду, спішить запитати:

— Тобі сьогодні в другу зміну?

— Так. Ну, бувай, — кажу поспіхом, — Слухайся лікарів.

Я стою біля комбайна. Фреза гризе породу, брили її з гуркотом падають на транспортер і, проповзши повз мене, звалюються в вагонетку. У вибої жарко. Четверо моїх друзів пораються від-далік. Кожен дає знати про себе світлом. Вагонетка вже повна і я тричі махаю світильником. По миті вона поповзла від комбайна. Це Степан увімкнув корбу. Я спиняю комбайн і враз гуркіт змінюється рівномірним гулом вентиляційної установки. Важкий пил швидко осідає, я стягую респіратор і присідаю. Поки підгонять порожню вагонетку, трохи перепочину. Мені здається, що разом із повітрям закачують і частину сонячних променів — таку ілюзію створюють пилинки, що вилітають з труби і ніби згоряють у струмені світильника. Поряд зі мною гупає чималий шмат породи, і я відскакую, мов обпечений. Я сів був під незакріпленим склепінням. За десять років, відколи працюю на шахті, це вперше така необачність. Подумки виношу собі сувору догану. Ловлюся на тому, що смисл предметів і явищ доходить до мене не тієї самої миті, як мій погляд на них упаде, а згодом. Для шахтаря це неприпустимо. Шахтар повинен реагувати вмент.

Струмінь світильника висвітив пласт. Вугілля поблискує. Такий блиск я бачив в очах пантери. Пантера була чорна, як антрацит, і на тому чорному тлі особливо вирізнялися білі зуби та рожева паща. Довгий хвіст звисав із клітки, і Ігор схопив його. Звір шарпонув хвостом із такою силою, ніби обірвалася сталева линва, і кинувся на грати, аж задвигтіла клітка. То був молодий самець, очі його палахкотіли. У всіх у зоопарку, хто це бачив, вирвалося одноголосне "А-ах!"

Дивні асоціації: блиск вугілля й очі звіра. Проте вугілля може бути лютішим за пантеру — коли трапляється раптовий викид. Вугілля вибухає нагло, без попередження. Горе тому, хто опиниться в місці раптового викиду.

Ігор потім казав, що хвіст у пантери м'який, як качалочка з куги... Задушливо. Почуваю кволість у всьому тілі, хоча ми й працюємо лише півзміни. Даються взнаки безсонна ніч і напружений день. Скидаю брезентову куртку і залишаюся в спідній сорочці. Я залюбки скинув би й штани, й гумові чоботи, але не можна — скалки породи, що летять від фрези, дошкульно жалять тіло. Ще ніколи мені не хотілося так на поверхню, як сьогодні. Біля Ігоря немає ж нікого з близьких. Мати повернеться тільки через тиждень. Треба було її повідомити. Взяти в Марчуків адресу — їхня донька теж там — і повідомити.

О, вже знову суне порожня вагонетка.

Я роблю все механічно, не думаючи. Так, мабуть, працюють роботи.

Комбайн здійняв густу пилюку. Промінь світильника в'язне в ній, як у баговинні. Спрямовую фрезу майже наосліп. Тут, справді, було колись баговиння, а ще до того — море, плавали риби. Інколи трапляються їхні відбитки на породі. Відтиски минулого. В моїй пам'яті теж зберігається один відтиск. Точна копія любові двох людей. Копія, відтиск, самої ж любові давно немає.

Породу вибрали більш ніж на півметра. Треба пройтися фрезою по вугіллі та підвести ближче комбайн.

О, тут зовсім інший пил. Кожна пилинка — промінець. А, може, це виблискують промінці доісторичного сонця, що законсервувалося в вугільному моноліті? Врешті, вугілля і є концентратом сонячного проміння, адже буйна рослинність карбонового періоду завдячує удосталь сонцю та волозі.

Нарешті прийшла зміна.

Кліть повзе повільно, як машина часу, що повертається з минулого. Далекого минулого. Мільйони років, немов мільйони тонн, спресували колись усе живе в прошарки неорганічної та органічної речовини. Хіба й після нас залишиться таке ж? Поминули восьмий горизонт. Сьомий… Шахта — музей часу. Кожен горизонт — геологічна епоха… Шостий. В носі крутить від гострого запаху поту, вогкості та хімікатів, у яких перуть шахтарські роби. Всі мовчать. Потомились. Сталевий канат рівномірно витягує з прірви нашу залізну хатину.

У коридорі сутінки. Світить лише нічник на столі у чергової сестри. Сама медсестра схилилася над товстою книжкою, не чує моїх кроків.

— Добрий вечір, — кажу пошепки. Дівчина здригнулася, звела на мене очі.

— Добрий вечір… Ви, мабуть, Ігорів тато?

— Атож.

Помітивши на моєму лиці неспокій, вона сказала:

— Не хвилюйтеся. Йому краще. Зараз спить, а звечора кожних п'ять хвилин питав, котра година. На вас чекав.

— До нього можна?

Медсестра кивнула на вішалку, де біліло з півдесятка халатів.

— Тільки ненадовго. Не розбудіть його. Двері Ігоревої палати якраз навпроти столу, біля якого сидить медсестра. Я прочиняю їх і світло від нічника падає на клітку, що стоїть на тумбочці біля Ігоревого ліжка. Клітка порожня. А сам папуга куняє на бильці ліжка в Ігоря над головою. Схиляюся над сином і торкаюся губами його чола — воно ще гаряче, але вже не так як уранці.

— Ну, що — є температура? Від несподіванки аж здригаюсь. Ігор, виявляється, не спав.

— Є,— кажу, — але значно нижча, ніж була вранці.

— Ну, як, усе добре на роботі?

— Так, усе гаразд, тільки важко було і я дуже стомився.

— То лягай, відпочинь, — Ігор робить рух, щоб звільнити мені місце на ліжкові.

— Я б залюбки з тобою полежав, так не можна ж. Сестра сваритиметься.

— Та ні, вона хороша. Це вона дозволила Коку випустити з клітки.

Папуга, почувши голоси, прокинувся і почав щубратися під крилом.

— Які ліки тобі давали?

— Якісь пігулки та ще уколи…

— Боляче було?

— Не дуже. Ну лягай уже, відпочинь.

— Не можна. Я й так порушив порядок, прийшовши пізно.

У палаті раптом потемнішало. В дверях стояла медсестра.

— Не треба було його будити, — чую її тихий голос.

— Він не спав, — кажу я.

— Так, я не спав. Я виспався вдень, — говорить Ігор.

— Гаразд, — сестра знову сіла до столу, чути як рипнув під нею стілець.

Я торкаюся долонею Ігоревої щоки, кажу:

— Я вже піду…

Ігор зітхнув, як мені здалося, аж надто по-до-рослому.

— Що ж, іди.

Якийсь час я сиджу, а тоді підводжусь і йду до дверей.

— Завтра прийдеш? — уже в дверях чую кволий голос.

— Прийду.

Стягую халат, кажу медсестрі:

— Звоніть, будь ласка, коли що...

— Гадаю, не буде потреби. Криза минула, — говорить вона, відсовуючи книгу.

Я прискіпливо оглядаю квартиру. Ніде ні пилинки. Заштовхую в нішу пилосос і йду на балкон, де в банці з водою стоять гладіолуси — два чорних і один білий. Я беру їх за вологі стебла і мені здається, що тримаю щось живе. Десять років тому нас вітали із шлюбом чорними гладіолусами. Були й інші квіти, проте цих — найбільше.

Мені здавалося тоді, що чорні гладіолуси — погана прикмета. Я їх навіть боявся: червоні бли-скітки на чорному тлі нагадували кров на вугіллі. Висока грецька ваза, в яку їх ставлю, дуже до них пасує.

"Бум-бум-бум... — лунають з вітальні таємничі удари бубна. — Це сталося давно, в джунглях Індії... Де зарості ліан ховають хижаків, де навесні на деревах вахуа розпускаються воскові пелюстки, де чорні, як смола, заводі оточені скелями..."

Ігор умостився в кріслі-гойдалці навпроти радіоли, як заворожений втупився в платівку. На блідому обличчі, здається, крім великих блакитних очей та відстовбурчених вух, нічого більше не видно. В нього гострі коліна й худі, як у коника, ноги.

"Бум-бум-бум! На крилах у Чіля ніч темна спочила, кажан вилітає з пітьми. Худобу в хлівах охоплює страх, бо вільні до ранку ми".

Папуга, що чіпко обхопив руками поручень крісла, наполохано зиркає довкола — його бентежать незвичайні, аж надто голосні, звуки. Я збавляю звук, питаю:

— Навіщо так голосно?

Ігор не відповідає. "Мауглі" найулюбленіша його платівка — я подарував йому рік тому. Раптом Ігор запитує:

— Коли приїде мама?

Виявляється, він чув, як я розмовляв по телефону з Марчуками. Чув і мовчав, майже дві години. А я гадав, що він думає про джунглі.

— Поїзд приходить о четвертій… Він зіскочив з крісла.

— Та вже ж чотири!

Наполоханий папуга злетів і сів на клітку.

— Треба її зустріти. Чого ми не поїхали на вокзал? — пхикає Ігор.

— Бо ти кволий. Тільки сьогодні я забрав тебе з лікарні.

Ігор дивиться на мене докірливо і насторожено. В погляді помічаю ще щось таке, від чого мені до горла підкочується важкий клубок. Син, попри свої дев'ять років, уже багато чого розуміє.

— До того ж мені на роботу треба, — брешу я.

Подумки прикидаю, що вона мусить приїхати хвилин через п'ятнадцять, коли їхатиме на таксі.

Ігор знову вмощується в кріслі і папуга, як за командою, пурхає і сідає в нього над головою.

"Бум-бум-бум! — А де ж твоя міць, що пишався ти нею? — Ох, витекла, брате, із кров'ю моєю. — А зараз спішиш по чиєму сліду? — Ох, брате, в барліг помирати іду". — Лине з радіоли.

Я ховаю в портфель свої речі нишком, щоб не помітив Ігор. Нарешті все зібрано. Ставлю портфель у коридорі під дзеркалом. Поглядом стороннього дивлюся на худорлявого високого чоловіка з довговидим сірим лицем і помічаю, як його голубі очі стають ніби матовими, а потім поблискують вологою. Мені його зовсім не шкода, цього чоловіка в дзеркалі. Сам винен.

Біля будинку заскіглило гальмами таксі. Водій повагом виходить і відкриває багажник, а Раїса виймає з машини пакунки, яскраві коробки, весь час позираючи на наші вікна. В неї кругловиде гарне лице. Мене вона не бачить, бо я стою за фіранкою віддалік вікна. Водій ставить на брук чемодан і валізу, тоді, хряпнувши багажником, несе їх до під'їзду. Раїса з пакунками в обох руках поспішає слідом. Я іду в кімнату, і, поцілувавши Ігоря в чоло та притиснувши його до грудей, кажу:

— Мені час на роботу.

Ігор злякано дивиться на портфель. В нього не очі, а два джерела смутку.

— Не хвилюйся, — заспокоюю його. — Зараз мама приїде.

Мені боляче дивитись на це худеньке капловухе створіння, і я поспішаю причинити за собою двері. Чую, як повзе вгору ліфт. Я чимдуж поспішаю, перестрибуючи через дві-три сходинки. "Чому людина мусить тікати від того, що їй найдорожче?" пронизує мене гірка думка.